LEONID DIMOV

„7 **poeme"**

N-am înţeles de la început coperta pe care a desenat-o Dain Emilia cărţii lui Leonid Dimov: pătrate, dreptunghiuri şi alte figuri geometrice, verzi, albastre, mov, pe un fond negru, surprinse într-o mişcare de „evantai". Ele par a se desface dintr-o combinaţie spre a da naştere alteia: sau, dimpotrivă, sînt pe punctul de a încheia o combinaţie, după ce alta s-a risipit. Citind cele *7 poeme* mi-am dat seama de structura lor „caleidoscopică" pe care desenatorul a intuit-o sau pe care, poate, i-a sugerat-o poetul însuşi. Nicăieri această structură nu este mai limpede decît în *Poemul odăilor* cu care începe cartea. Autorul ne invită să privim, din tocul uşii, odăile care se deschid una dintr-alta, într-o profuziune de culori: verdelui din brocart îi răspunde purpura draperiilor, „galbenul spătarelor de jeţuri" se continuă cu mătasea violetă a capei „răsfrîntă pe sofa", albul sidefurilor, portocaliul, negrul încheie spectacolul. După ce ochiul a trecut prin toate, pe rînd, în ultima odaie culorile se recompun şi se anulează: „ *E ultima în care apoi, zac / Culorile din fiece odaie ".* Dar e destul să contempli o clipă acest Alef al culorilor pentru ca ele să defileze din nou, distincte, pe dinaintea ochilor, într-un spectacol mereu luat de la capăt.

Poezia lui Leonid Dimov este totuşi mai mult decît acest joc de cuburi colorate. Mijloacele exterioare amintesc (cam prea de aproape!), cînd de Franţois Villon din (vorba lui Romulus Vulpescu) *Balada trupeşei Margot,* cînd pe Ion Barbu din *Riga Crypto, Isarlîc, Paralel romantic.* Cultura limbii poetice înlătură bănuiala de simplă imitaţie, Leonid Dimov nu mai este, la a doua carte, în faza căutărilor. El are un stil, are obsesii şi chiar ticuri de poet bătrîn, dat la rele! Versurile lui sînt de o moliciune caracteristică, mascînd lenea senzuală a cuvintelor: „ *Erau în ele fildeşii infante / Cu silfi de purpură jucînd în poante / Şi la poruncă, noile mantale / Cădeau la poale de infante goale. /Iar demoni cîntători cu feţe moapse/'Pofteau în muget la calde coapse / Vîslind din palpi, din limbă, din flagele / Să suie din adînc pînă la ele ".* Poetul pare a nu fi interesat decît de substanţa metaforică a cuvintelor, ocolind înţelesuri mai adînci, plăcîndu-i să le aleagă după scoarţa obrazului şi după carnea lor palpabilă şi vie, să le ducă la nas,, cu un gest de neîncredere, să le alunge cu scîrbă sau să viseze la ele. Claus cel bătrîn vorbeşte giganticei spălătorese în acest veritabil jargon villonesc: *„Spălătoreasă mea catifeiată, / Ai sfîrc albastru, ţîţa de*

agată. | In ochii tăi se oglindeşte-o mare / Nu zoile vopsire din căldare. / Ce purpurie buză, ce aleasă / Formulă-ncerci în gind, spălătoreasă. / Mă mută dar cu degetu-ţi, încet, /Să nu se-ncurce barba-n trepied/Ce stai aşa, de ce nu-mi împlineşti / Odată ruga, viperă ce eşti! | Rechin cu solzi din mări adinei adus. / Cotarlă pîngărită de-un tungus, / Nu vezi, ţi s-a clocit de scîrnăvie / Răscoapta ţîţă spartă-n carne vie, / A i ochii ştirbi, urdorile crestate / De viermi nătîngi rostogoliţi pe spate / Şi-n pintecu-ţi de ceară ruginie / Jivine oarbe latră a pustie ".

Ce este, totuşi, dincolo de cuvinte? Poetul priveşte în ocheanul său magic precum Claus, răsucit cu trepiedul său, în ochiul de catifea bătut în centrul uşii: *„Priveşte amuzat în amintire".* El a descoperit o formă de ubicuitate în nemişcare: ocheanul îi aduce tot ce doreşte, îngăduindu-i să se piardă în vise dulci sau amare, să plîngă şi să rîdă şi să moară. Orice poezie este o reverie lucidă purtată într-un spaţiu închis şi etern, unde toate devin posibile în fiecare clipă fără să fie decît iluzii, sînt şi nu sînt, se nasc fără să se nască, se succed deşi există toate deodată, se află distincte şi în acelaşi timp confundate într-o unică experienţă, aşa cum culorile se cuprind în spectrul solar.

Ce reprezintă „ascensiunea" din poemul ***în munţi?*** Poetul pătrunde într-un fel de rădăcină de vis a copilăriei unde se aude chemarea munţilor. Totul e aici delicat şi ideal: *„Deschide-vom portiţa / Vom da deoparte strugurii şi viţa, / Ca-n faţă-ne, cu zmeie şi oraşe, / Cu pietre tulburi şi aspide laşe / Cu geruri fulguite sub cristale, | să scoată munţii ţipete, la poale"* Călătoria începe în acest ton neverosimil de ilustrată în culori, *„cu trenuri roşii fluierînd gavote",* cu drumeţi şi animale de sticlă, cu elevi *„înveşmîntaţi de gală"* şi tramvaie fără linie. Sus, în pisc, aşteaptă *„marea dimineaţă",* o ţară de basme şi de fermecate locuri, pe unde trec în procesiuni cavaleri cu cap de vulpe şi domnişoare *„ cu toge pîn-la pulpe ".* Dar ea nu e decît un popas înaintea altui ţel, imposibil de explicat în cuvinte: *„Te leapădă de gînduri, de simţire* (recomandăpoetul) */Alungă liniştea din amintire, / Rămîi atît cit mai poţi să sui / In palida, dreptunghiulara zi / Ce ne aşteaptă peste gheaţa goală, /Puternică, pe cumpăna finală... ".* Acest ţel nu poate fi atins decît în singurătate şi uitare de sine: *„Sui-vom fiecare doar cu sine / Nimic din ce trecut-am nu vom ţine (...) / Tu uită tot, mă uită şi pe mine. / Uita-te-voi, de-asemenea. / Cu bine".* Poemul e o vîslire în loc, o iluzie a mişcării: ascensiunea nu e decît pretext pentru închipuire de a se lăsa în voia ei. Fiecare cuvînt desface, în juru-i, cercurile concentrice ale sugestiilor: poetul nu-şi poate depăşi condiţia de stare pe loc altfel decît dînd ascultare chemării visului. O dată căzut în starea de vis, toate lucrurile deyin cu putinţă, dar numai ca o amăgire, căci ele

n-au trup şi nu pot fi atinse. Piscul rămîne inaccesibil ca o goală nevoie a sufletului de puritate şi linişte nepămîntească: el străluceşte, sus de tot, în aerul invizibil al poemului.

Aceeaşi structură o are şi celălalt poem extraordinar din volum, *Turnul Babei:* dar ascensiunea de aici nu mai seamănă cu o plimbare veselă prin Alpi de poveste, ci, mai curînd, cu o traversare a infernului, a purgatoriului şi a paradisului dantesc. Poemul e tulburat de un mare sentiment al abisurilor fiinţei, de o spaimă bîntuind pe dinăuntru. *Turnul Babei* e însăşi existenţa umană, închipuită ca un „muzeu imaginar": poetul, care a rostit o invocaţie magică şi e condus de Urgoragal, ca de un nou Vergiliu, prin acest muzeu, află la fiecare cat şi o parte din viaţa lui. El rătăceşte prin săli moarte şi pustii sau pline de mumii familiare, vede tabloul straniu al unor existenţe de mult consumate, dar care s-au păstrat intacte prin miracolul consumării timpului. Destinul lui însuşi şi al umanităţii. Iubirile, eroismele, frica, oroarea, extazele, vrăjile, ura, se găsesc strînse Ia un loc în bolgiile acestui *„Turn Babei suitor, adus aminte".* Turnul este simbolul existenţei smulse din timp; urcîndu-l, poetul repetă această existenţă universală fără să ştie, el, care se crezuse un simplu spectator. Albeşte la tîmple, îmbătrîneşte, căci a adus cu sine, în acest imperiu mort, timpul, aşa cum fiul de împărat a fost însoţit de timp în ţara tinereţii fără bătrîneţe şi a vieţii fără de moarte, în partea cea mai de sus a Turnului, acolo unde *„ a şaptea treaptă / ştirbită, boantă, pas greşit aşteaptă",* veghează hîrcile, oasele, tristele sarcofage. Poetul se apropie de capăt devenit, în acest suiş, Urgoragal, identificat cu el.

Visul se curmă deodată şi *Turnul Babei* se goleşte de fantasme: *„ Şi clătinat rămas-a, ca un val, / Turn Babei gol, c-un semn: Urgoragal".* Smuls din puterea lui, poetul se pedepseşte, punînd un punct ironic rătăcirilor: *„Săreau nerăbdători peste zăplaze /Armate de licorni din anabaze, | Zburau nepăsătoare şi nubile | Peste obscurităţi, pterodactile, | Se furişau sub tufele de mure / Incluse In exod ardent, saure, | Copleşitor se revărsau din iurte / Imense spre zenit, găini de curte | Şi toate-n cor cotcodăceau speriate / La negre gospodine desenate / Pe ziduri, pe uluce, pe panouri / Ameţitor răsfrînte pe sub nouri, / întinse peste praguri, sub umbrare, / Copite de centaur centenare, | Lăsate-n densitate vişinie | Turn Babei să păzească pe vecie".* La Leonid Dimov, desprinderea ironică din mrejele lirismului e caracteristică: el e un poet adevărat, subtil, dar unul din aceia care visează cu ochii deschişi, fără să se lase pînă la fundul visului, unde colcăie monştrii în mîluri din care nu se poate ieşi.

(Contemporanul, nr. 12, 1968)

„Carte de vise"

Leonid Dimov este, şi în ***Carte de vise,*** un poet remarcabil. Ce semnificaţie au „visele" lui? Ilustratorul - Florin Pucă - a intuit bine semnificaţia aceasta, dînd desenelor o turnură sentimentală şi candidă. Oniricul lui Leonid Dimov este un sentimentalism, o visare cu ochii deschişi; poetul cade uşor în nostalgie şi deprimare; în „vise", el regăseşte starea de copilărie, în care totul pare posibil, în care asociaţiile cele mai neaşteptate se pot realiza.

Ceea ce este frapant este cum „visarea" transformă realul cel mai familiar. Lucrurile par alcătuite altfel, în jurul unei senzaţii, al unei viziuni particulare. Cea mai mare libertate a imaginaţiei evocatoare o întîlnim în ciclul 7 ***proze.*** Două din poemele acestui ciclu sînt, probabil, capodopere ale genului: ***Vîrcolacul şi Clotilda*** şi ***Lili şi densitatea.*** Nici real în fantastic, nici fantastic în real, maniera lui Leonid Dimov ar trebui definită ca o confuzie atît de perfectă a celor două planuri încît nu le mai putem percepe separat. Prima poezie este o idilă între o jucătoare de tenis şi un vîrcolac, de un farmec indicibil. Nu sîntem nici în natural, nici în supranatural, ci într-o zonă intermediară în care Clotilda şi Vîrcolacul comunică fără dificultate. Şi cîtă tandreţe, cîtă ironie, cîtă melancolie în neobişnuita idilă: *„Se tot lăsa o-ntunecime de vată / cînd, fără voie parcă, dmtr-o dată, / masiva jucătoare întinde palma peste masă, / iar firava labă veselă şi sticloasă, / albastră, a fiarei, într-o clipită l se cuibăreşte acolo, fericită. / Şi cum scînceşte animalul de bucurie, / un vîrf, ivind, de limbă purpurie / Şi rămîn amlndoi aşa, ca şi cum n-ar fi, / cu capetele-ntoarse la yolele sidefii l ce trec mirate-n mişcare centripetă / pe apa tot mai violetă. / Se-aud departe - rumbă, tango, song — / orchestre calme, numai alămuri şi gong".*

în ***Lili şi densitatea*** apare cu toată claritatea sensul acesta de visare sentimentală al liricii lui Leonid Dimov. Privind sau doar închipuindu-şi că priveşte cum o tînără Lili *(„corigentă-n ultima clasă, la română")* se urcă pe un acoperiş şi se dezbracă la soare, poetul se lasă în voia imaginaţiei sale: ca într-o pînză de Georges Braque, o pasăre, un uliu, zboară deasupra fetei lungite pe tabla fierbinte, într-un straniu dans erotic, de o frumuseţe tulburătoare: *„Mai are un metru, e chiar deasupra-i, iată, | cade pe albul pîntec de fată / frecîndu-şi ghearele de pielea catifeiată. / Şi-atunci, în sunetele unui instrument demodat / începe un loc ciudat: / rotindu-şi capul cizelat, ca-ntr-un deochi / uliul o priveşte pe Lili în ochi, / iar Lili, cu pupilele enorme de dor, | îl roagă, U imploră, şerpuitoare, / să facă o mişcare... l Dar ajuns în*

dreptul încheieturii, / oriunde trupul coteşte, / sub braţe, la coapsă, intre deşte, | zborul paserii cu ochi verzi | e-atît de iute c-o pierzi / Iar Lili saltă, se-nvîrte, ca o sfidează, /se arcuieşte, se contorsionează, | îşi trece printre coapse braţele a disperare, / ca să zboare uliul deasupra a tot ce are".

(Contemporanul, nr. 19, 1969)

„Semne cereşti" (rondeluri)

Treptat, după ***7poeme,*** s-a accentuat la Leonid Dimov ceea ce s-ar putea numi manierismul lui. (Nu dau cuvîntului sensul peiorativ; în definitiv, există o poezie manieristă cum există una sentimentală sau suprarealistă sau...). Un ochi atent l-ar fi putut întrevedea încă din volumul de debut, sau din cel imediat următor, deşi acolo predomina aspectul oniric şi fantastic; totuşi stilul baroc conţinea în germene maniera. Rondelurile intitulate frumos şi cam gratuit ***Semne cereşti*** denotă aceeaşi artă superioară a cuvîntului, ce atinge pe alocuri o perfecţiune aproape muzicală. Lipseşte însă lirismul profund, lipsesc marile metafore care înfloreau altădată pe cerul poeziei lui Leonid Dimov ca nişte jerbe scînteietoare. Spaţiul poetic n-a renunţat numai la vis, la aura de halucinaţie şi de mister: el a tras toată adînca perspectivă onirică într-un plan decorativ. Poezia a devenit caligrafică şi minoră. Imaginile par lucrate cu croşeta, zgîriate cu vîrful peniţei pe hîrtie, care însă nu ia foc!

,, O cit de greu privirea mea
străbate Prin spuza lucrurilor
dimprejur "

(Rondelul lucrurilor)

„ Zgomote dulci în
depărtare A t ir na,
ciucure, de gînd.
Pendule calme,
ascultînd Cum latră-n
zori prepelicare "

(Rondelul zgomotelor dulci)

Cu timpul, nu mai citim spre a înţelege, captivaţi doar de susurul delicat şi cristalin al vorbelor care ne picură în ureche o dulce, leneşă, cîntare: *„In toamna învelită-n fum, f Uşoare sfinte se-nflripă, / Mi-e ciudă că le văd acum | Pe fiecare c-o tiilipă. // Cum mă-mbiau într-un antum / Rondel, cînd, prinse de-o aripă, | in toamna învelită-n fum, / Uşoare sfinte se ridică. // Acum e-o seară arsă scrum, / Dar tot mai*

simt fior de-o clipă / Cind se-nfiripă galeş drum / Cu sfinte paseri care ţipă. | în toamna învelită-n fum "
(Rondelul fumului)

Leonid Dimov e un artist desăvârşit şi, din acest punct de vedere, ultima lui carte nu e cu nimic mai prejos decît celelalte. Dar nu m-am putut opri, citind aceste poeme de stil „rococo", şi cam seci în formalismul lor, să regret imaginaţia barocă, densă, păduratică, şi în acelaşi timp aeriană, suavă, **din** 7 ***poeme,*** fantasticul impenetrabil şi pitoresc din ***Carte de vise.***

(Contemporanul, nr. 29, 1970)

„Spectacol"

în ***Dialectica vîrstelor*** găsim cîteva frumoase vise lirice de felul celor care, cu ani în urmă, în ***Cartea de vise*** au făcut excepţionala originalitate a lui Leonid Dimov. Chiar dacă acum imaginaţia are mai puţină prospeţime, ea continuă să transfigureze pînă la halucinaţia onirică aceeaşi lume banală şi pitorească, de străzi mărginaşe ori curţi de mahala, de bîlciuri, tîrguri, odăi prăfoase, circuri, dughene ruinate şi tramvaie colorate, în ***Caleidoscop*** poetul îşi defineşte el însuşi universul hibrid, în care descrierea este o formă a sentimentalităţii, împiedicată' ironic şi să lăcrimeze de-a dreptul, dar şi să devină parodie. Gluma lui e blinda, domoală, tandră: „ *Domnilor,* să *se vadă: / E un morman de suflete prăvălit grămadă, | Dacă vreţi, într-o prăvălie | Plină de provii i şi prăfărie.. || Dar s-o mai slăbim cu onomatopeea / Şi să-nchidem odaia cu cheia / Căci, făcătorii de parodii, ' Dulci, altminteri, şi cilibii | credea-vor că voiam a răspunde, | Pe cînd noi folosim alte unde ' Mai albastre, mai dcmoale, / Cu sclipeci ţi rotogoale | Damaie dimineaţa: / iată că s-a terminat şi viaţa..".* Metoda acestor adorabile naraţiuni în versuri, în care tot realul visează şi visele au aparenţa realităţii, este declarată în ***Romanţ:*** *„M-ar: hotărît / Să scormonesc şi-n ce~i urît / Şi - va rog să mă credeţi - nu-i o poză, / N-o fac nici în poezie, nici in proză, / Ci într-un soi de descriere / La mijloc intre desen şi scriere, | Cu fel de fel de intruzii, că | Mă gîndesc să pară o muzică | Plină de anotimpuri şi de sfîsiere / Ca si cum m,-aş aşeza peste ere / Potrivit unei legi".* Dintre toate poemele, cel mai mult mi-au plăcut ***Baia*** şi ***Memoria acrobatului.*** întîiu! are structura unui vis în cerc în care revin, obsedant, două teme: colindarea străzilor unui oraş în pielea goală (cu inexprimabila sfiiciune ce se asociază de obicei unor astfel de reprezentări) şi căutarea fără succes a unui loc anume. Este o rătăcire, profundă şi graţioasă, prin arcanele unui real oniric, inteligibil şs absurd, calm şi

amenințător. Al doilea conține ideea de acrobație artistică, de joc periculos cu viața, într-un spectacol ce începe cu o înălțare prin cupola circului și se încheie cu o cădere vertiginoasă, în ambeie poeme, o frică obscură de moarte gîtuie fantezia liberă și aparent nonșalantă a poemului acrobat: „ *Cînd, uitlndu-mă-n jos, din înălțime / Am zărit străzile pline de-o mulțime / Care se-ndreaptă, fără grabă spre case; / Spectacolul se terminase, l într-adevăr, cupola circului era închisă, / Mia lumina, verzuie, o culisă / Plină de Arlechini și Colombine / Care se zgîiau către mine. / Oare - Doamne, ce spaimă mă cuprinse! - / între: o bilă, un cub, numai unu / 9, 81; 9, 81; 9, 81; 9, 81; 9, 81 | Numărul memorat încă din școală / Reprezentînd accelerația gravitațională, | Numărul cumplit și neînvins | care spulberă orice ins / Chiar înainte de a alunge la pămînt, / Hei, dar așezați-mi bilele care mai sînt! / Mai o bilă, mai un cub | Hei, Arlechin! / Hei, Beți Buh!".*

Culegerea recentă intituiată ***Spectacolul*** (și ilustrată frumos de Florin Pucă) este oarecum deosebită, deși nu în afara registrului știut al poeziei lui Leonid Dimov, cuprinzînd cîteva scurte poezii (aproape) copilărești, unele superbe. Ai fi tentat uneori să te gîndești la manierismul arghezian: „ *Există un lucru bine făcut / Dintr-un colorat început / Isprăvit cu numai gingășie. /Adică un fel de literă străvezie / Scrisă cumva pe obiecte. / N-are rotunjimi, nici traiecte / De vreo altă natură, / E o simplă figură / De stil / Reprodusă In facsimil / Pe tot ce s-a-ntîmplat / Să existe și nu s-a terminat".* Finalul acestei poezii intitulate ***Mantis religiosa*** (numele unei feroce insecte, Călugărița, căreia Roger Caillois i-a consacrat un eseu extraordinar) este însă enigmatic: „ *Printre coada șoricelului și albăstrele / - Căci ne aflăm în plină cîmpie - / Uite-o călugăriță vie / Uitată pe-o cracă. / Hai s-o lăsăm să treacă".* Ce legătură să fie între litera care înflorește pe lucruri dintru început, marcîndu-le ca o rună misterioasă, și avertismentul de la urmă? Arghezianismul stilistic e doar superficial, căci, în locul genezelor materiale ale poetului ***Mărțișoarelor,*** avem aici un manierism al suavității și transparenței. Nu *făcutul* arghezian e obiectul acestor faceri lirice, ci *nefăcutul* barbian, prenupțiile, așteptarea, nereal izarea. Leonid Dimov se amuză să conceapă niște pseudo-cosmogonii infantile, ciornele unui univers material sau vesperal, compozițiile unui Dumnezeu ce se preface că asistă la creație (și la poezie): *„Poate că numita poezie / E-o parte din sociologie. / Adică, soarele răsare / Și luminează vîrfuri de hotare / La orașe și la sate /Aduce un fel de intimitate / Tot către colțurile stingi. / De te face să plîngi / Și să dai fuga iute / La magazinele neștiute, / Ca să trăiești mai departe. / E însă o panglică ce desparte / Prezentul de trecut. /*

omână pos'

Lil *Scitul de-ncep* [X] & [a]W, mereu, | Pînă la Dumnezeu / Care, ,. - [t] , „„există, / Doar se preface că asistă / La neveste, cinase "[el]r [e] / La pl[ecarea] elevilor la şcoală, | La fărea de rost bucurie, / La iată l[a] bucătărie, / Şj. dacă-i mai oferi o taxă, / La sintaxă". /Contpoziţîe).* în ***Basm*** realul dimovian regresează în origini, regii ce trec pe Ia taraba negustorului magician *(„ din spatele terenului de Ia Moşi")* fiind invitaţi să intre cu tot alaiul în seminţele merelor domneşti: *„ Numai că la o tarabă | Mai lucitoare, mai nouă, / Alămie şi umedă de rouă, | O tarabă aşezată / Pe o platformă mai îndepărtată, / Au început să fie rînduite / Mere domneşti bine rumenite, / Iar negustorul înveşmîntat / In purpuri şi matostat / Mai făcea semn cîte unui împărat / ori domnitor / S-alerge la el, s-alerge de zor / Căci i-a găsit / Mărul potrivit / în care urmează a se stabili în seminţe / C-an nişte locuinţe... ".* Ca şi visele, basmele acestea lirice sînt numai aparent inocente, cu zmîngălituri şi culori copilăreşti. Sînt în fond crude şi anxioase, chiar dacă îmblînzite de un estetism graţios, coregrafic, poveşti despre viaţă şi moarte. Ludicul nu poate masca substratul existenţial, întrebarea înspăimîntată despre identitate: *„Aveam pomeţi de bronz lucrat, / Priviri aprinse, din tăciune, | Albastru, părul pieptănat / Mă prefăcuse iar în june. || Priveam un Ludovic mirat / Precum că e atît de mare: /Avea şi-un cline, îmbrăcat, / Al unsprezecelea se pare. //Privirile ne-au lunecat / Ca unse leneş, de-o unsoare / Pe luciul alb şi sacadat /AI paserilor zburătoare || Deasupra turnului, lăsat / Să fie semn de întrebare: //Eram un cîine^ un bărbat? / Ori Craiul însuşi la plimbare? " (Copertă).* Moartea este dtădată *(Socolă)* imaginată ca un examen, iar paradisul ca o curte de şcoală în care se plimbă admişii: *„Din amintiri - nici o urmă: /Dau examenul de pe urmă, / Cu nişte palide învăţătoare /Aduse, ad-hoc, din depărtare. / Precum acesta asemene / Mai dădusem examene / Dimineaţa la trezie, | La oboseală în seara tîrzie, / La cinci, la şapte / Ori chiar în miez de noapte. | Acum însă pe coridoare / Lunecau drăgostiri răcitoare, / Cu mărgele, cafeluri şi ţuici / Anume ca să-mi dea fiţuici / Şi să trec şi eu / In grădina lui Totmereu | Unde-nfloriseră caişii: / Acolo se plimbau admişii / Pe sub umbrare, mai dînd cu coatele, / Mărturisindu-şi unul altuia păcatele!".*

Uşurinţa fanteziei lui Leonid Dimov induce adesea în eroare. Multe poezii par simple evocări sentimentale - impregnate de dulceaţa obiectelor cotidiene, de zgomotele străzii şi ale casei, de un pitoresc vag balcanic - şi sînt în definitiv nişte parabole ingenioase ale morţii, vieţii, incertitudinii sau fricii. Autobuzul nocturn ori tramvaiul patru duc pe poet din margine în margine de oraş spre o ultimă margine,

într-un fel de cursă a destinului. Hora întinsă, dimineaţa între cinci şi şase, seamănă cu aceea din *De-a v-aţi ascuns*. Şi aşa mai departe. Arta poetică e, la rîndul ei, figurată evocator şi narativ, ba chiar ironic (poetul spune cu haz că *„ naraţiunea, ironia, imaginile glumeţe / n-au ce căuta în cadenţe"* fiindcă *„poezia ţine de esenţe",* însă el, năuc de felul lui, şi-a pierdut papucii şi a început să-i caute peste tot, tulburînd astfel orice ocupaţie serioasă, însă poezia aceasta, ca o casă deschisă tuturor, e locul unde se întîlnesc Vitruviu, Rococo şi Maldoror, cu alte cuvinte arhitectura, graţia şi insondabilul oniric; şi totodată o formă a aşteptării şi a visului niciodată epuizată. *Intersecţie* merită să fie citată în încheiere pentru splendidele ei sugestii, de romantică atmosferă, ca autodefinire lirică:

„ în casa noastră, deschisă tuturor,
Lui Vitruviu, lui Rococo, lui Maldoror,
Cu mobile stil alături de spătare
De jilţuri rupte şi de picioare
De scaune de bucătărie,
Erau aşteptate să vie
Şi chiar veneau, caleaşca după caleaşca.
Familii prietene, avide de-o ceaşcă
De vin alburiu, din acela necopt
Pe care-l serveam între şapte şi opt.
Veniseră toţi. Era zgomot mare -
îşi povestea viaţa flecare —
Iar noi ne furişăm printre perechi,
Mîngîindu-le pe obraji, trăgîndu-le de urechi,
Aşa precum sînt gesturile de prietenie
Numai că nu dădeam de cel care va să vie,
Cel care părea că este în fiecare,
Dar pieirea la prima apăsare
A sufletului cu degetul arătător....
încolo, casa era deschisă tuturor".

(România literară, nr. 21, 1979)

„Carte de vise"

Poet monocord, ca şi Al. Philippide, şi de la un punct înainte căzut în manierism, a fost Leonid Dimov (1926-l987), din opera căruia Editura *Eminescu* a tipărit recent în colecţia „Poeţi români contemporani" o culegere reprezentativă, pusă sub titlul unei plachete

din 1969: *Carte de vise.* Numele lui Leonid Dimov s-a impus aproape de la debut *(Versuri,* 1966), mai ales în legătură cu mişcarea onirică, lansată la sfîrşitul anilor '60 de el însuşi şi de D. Ţepeneag, şi încurajată de M.R. Paraschivescu prin suplimentul *Ramurilor* craiovene *(Povestea vorbei).* Cel puţin doi poeţi importanţi (Daniel Turcea şi Virgil Mazilescu) şi un romancier (Sorin Titel) au ieşit din această mişcare, repede reprimată de oficialitate. Motivul principal a fost caracterul principial suspect al unui discurs literar care era, cum spune L. Raicu, în prezentarea de pe coperta a doua a culegerii de azi, *„tot ce se poate închipui mai străin de un discurs al Puterii, al Autorităţii".* Manifestul „onirismului estetic" a apărut în 1967 în revista *Amfiteatru* (condusă pe atunci de Ion Băieşu şi G. Dimisianu) şi el proclamă ideea unei literaturi *„cu atît mai lucide şi mai desăvîrşite, cu cît se apropie mai mult de vis".* Mult mai tîrziu, cînd s-a putut din nou discuta acest subiect, Leonid Dimov va declara: *„ Eu vreau să creez - treaz fiind - un vis real. Visul oniricilor nu este subordonat dicteului automat, ci este o încercare de a ajunge la un nou clasicism"* (1983). Oarecum izolat în generaţia sa, ca şi în aceea împreună cu care s-a afirmat, Leonid Dimov a influenţat, în afară de poeţii deja menţionaţi (la care trebuie adăugat Emil Brumaru), şi pe unii dintre optzecişti, îndeosebi pe Mircea Cărtărescu. Cel mai sugestiv portret al poetului l-a schiţat Gheorghe Grigurcu în *Teritoriu Liric* (1972): *„ Vorbeşte tacticos, hiperprotocolar, cu gesturi rotunde, învăluit în ample rotocoale de fum. Mustaţa răsucită, «barbiana», precum un melc, e şi ea o simbolizare a răbdării. Dar cînd urmăreşti ochii sfredelitori, micşoraţi în intensitate, mai curînd vioi, decît contemplativi, vezi că trădează pofta de lucru. Nasul ascuţit ca o unealtă ţine de aceeaşi predispoziţie a meşteşugarului. Poetul are un vag aer vesperal, pare a fi străbătut de uşoare frisoane, necurmat, strîngîndu-se imperceptibil în veşminte reale ori prezumate. Omul constituie o poartă neobişnuit de ademenitoare spre lirismul său, drept care ne-am permis a-l evoca ".*

Originalitatea incontestabilă a lui Leonid Dimov este o condensare a celor mai diverse înrîuriri, cum ar fi Ion Barbu (tăietura rece-abstractă a cuvîntului), Macedonski (rondelurile), Arghezi (plasticitate), Minulescu (exotism, teme), G. Călinescu (fabulosul lucrurilor banale), Emil Botta (histrionismul), Şt. Aug. Doinaş şi Radu Stanca (baladescul, medievalităţile), Anton Pann, Al. Philippide şi alţii. Poetul este un artizan superior lucrînd pe materialul friabil şi vaporos al visului. El izbuteşte să împace, într-un mod desăvîrşit, două înclinaţii opuse ale spiritului liric: una spre meşteşugul minuţios,

scrupulos şi exact, şi alta spre jocurile imaginaţiei libere, petulante, sofisticate. Este deopotrivă un voluptuos al materiilor pitoreşti, exotice, luxoase, rarissime şi un fantezist al derizoriului şi domesticului, aproape mereu cu o notă umoristică *(„meduze roze gătite cu cimbru").* Lirismul său metronomic şi prozodic stăpînit permite largi volute ale unei imaginaţii bete de ea însăşi. Aceste „contradicţii" au ca rezultat un baroc al motivelor şi al substanţelor. Onirismul lui Leonid Dimov este unul bine temperat.

Formula poetică a lui Leonid Dimov a apărut deplin constituită aproape de la început, dacă nu numaidecît în *Versurile* din 1966, în orice caz în *7 poeme* din 1968. Capodopera lui este volumul *Carte de vise* din 1969. Ceea ce Leonid Dimov a tipărit ulterior (cu o menţiune pentru rondelurile din *Semne cereşti)* continuă a se nutri din acelaşi spirit nesăţios, dar veşnic treaz, însă alunecînd brusc într-un manierism fără speranţă. Marile resurse ale poetului par a-se fi epuizat după primul jet liric. Dar acesta a fost excepţional de puternic şi face din Leonid Dimov unul din cei mai de seamă poeţi români contemporani.

însuşirile majore se văd bine în cele 7 *poeme,* în viziunile hipnagotice ale *Cărţii de vise* şi în cele 7 *proze* din cea de-a doua secţiune a acestui din urmă volum, în acestea se găsesc cîteva poeme antologice. *Istoria lui Claus şi a giganticei spălătorese* hiperbolizează atît domesticitatea (boltita cameră năpădită de aburi şi clăbuc în care se află trepiedul pe care stă Claus, cu barba înşurubată în podea), cît şi exoticul *(„afară-s viscole şi eschimoşi").* Claus este un mitoman ingenuu, capabil-bă închine uriaşei lui tovarăşe de viaţă un splendid encomium, cu accente de *Cîntare a CîntărUor,* dar şi argheziene blesteme, mustind de ranchiună ca un burete. Năzăririle lui Claus ar merita să fie psihanalizate. Femeia gigantică, la fel cu mulatra din *Vis cu institutoare,* este, desigur, o reminiscenţă baudelairiană. Substratul erotic este absolut evident mai ales în 7 *proze,* veritabile^viziuni sexuale, intense, şocante şi totodată pline de delicateţe. Dacă *Jeny şi cei patru sergenţi* conţine o notă de umor, *Lili şi densitatea* este o mostră de voyeurisme, în care Lili, eleva corijentă în ultima clasă, primeşte, pe un acoperiş încins, vizita intimă a unui uliu. Motivul este acela mitologic al Ledei .cu Lebăda. Dansul sexual al cuplului femeie-pasăre constituie o mare performanţă poetică, şi dacă aş avea spaţiu, l-aş reproduce integral. Fineţea sentimentală domină cuplul format de tenismena Clotilda şi de Vîrcolacul care-şi uită de sine, cu lăbuţa în palma fetei, scoţînd de fericire „o limbă purpurie".

Cam aceleaşi motive se găsesc şi-n celelalte „vise". *Vis cu licorn* descrie o iniţiere şi un sacrificiu O fecioară este condusă spre a fi dată

pradă licornului (a se observa schimbarea de sex a mitologicului animal), împrejurul licornului robotesc vesele o mulţime de fete, care umplu bucătăria. Şi ele au fost „sacrificate" cîndva. Domesticul e o dimensiune curentă în aceste fantezii mitologice ale lui Leonid Dimov. iar bucătăria (ca şi la Emil Brumaru) este un spaţiu sacru, in *Vis cu bufon* avem o cofetărie fabuloasă, descrisă prin prisma infantilă, oarecum asemănătoare cu aceea din romanul autobiografic *Aproape noiembrie* al lui Florin Mugur, în proximitatea baladelor lui Doinaş se situează *Vedeniile regelui Pepin.*

Un loc central îl ocupă în poezia lui Leonid Dimov amplu! poem *Turnul Babei,* veritabil triumf estetic al spiritului baroc. Sorgintea este philippidiană. Poemul înfăţişează o călătorie iniţiatică în interiorul spiralat al acestui turn al civilizaţiei, în inima căruia se ascunde miticul şarpe Uroragal. Similiepicul slujeşte unui răsfăţ colosal de materii reale şi imaginare. Mircea Cărtărescu a avut cel mai mult de învăţat din enumerările, din listele, din nomenclatura acestui poem, pe cît de gratuite, pe atît de inventive lexical. Leonid Dimov este un puternic creator de substantive. Ion Caraion a examinat din acest unghi pe Bacovia. Leonid Dimov i-ar fi oferit un material infinit mai bogat. Călăuza poetului în turn este cînd un *„albastru meşter",* cînd o *„vedenie pocită".* Turnul figurează un univers ermetic şi fără sens. Uşile sînt zăvorite, balamalele lipsesc, porţile au cifruri pironite în cuie. Lumea din turn, deşi distribuită pe etaje, stă de-a valma, claie peste grămadă. Turnul este un capharnaum, metafora probabil cea mai semnificativă pentru universul material şi moral sfărmat a! lui Leonid Dimov.

Lucidă şi fantasmagorică, operă de meşteşugar opioman, bîlci al deşertăciunilor şi al voluptăţilor, inepuizabilă lexical şi monotonă stilistic, domestică şi exotică, stăpînită de un duh balcanic, antonpannesc, în pofida geografiei şi istoriei ei fără frontiere, poezia lui Leonid Dimov este una din cele mai vii expresii ale barocului din întreaga noastră literatură.

(România literara, nr. 36, 1991)

LEONID DIMOV

„7 **poeme"**

N-am înţeles de la început coperta pe care a desenat-o Dain Emilia cărţii lui Leonid Dimov: pătrate, dreptunghiuri şi alte figuri geometrice, verzi, albastre, mov, pe un fond negru, surprinse într-o mişcare de „evantai". Ele par a se desface dintr-o combinaţie spre a da naştere alteia: sau, dimpotrivă, sînt pe punctul de a încheia o combinaţie, după ce alta s-a risipit. Citind cele *7 poeme* mi-am dat seama de structura lor „caleidoscopică" pe care desenatorul a intuit-o sau pe care, poate, i-a sugerat-o poetul însuşi. Nicăieri această structură nu este mai

limpede decît în *Poemul odăilor* cu care începe cartea. Autorul ne invită să privim, din tocul uşii, odăile care se deschid una dintr-alta, într-o profuziune de culori: verdelui din brocart îi răspunde purpura draperiilor, „galbenul spătarelor de jeţuri" se continuă cu mătasea violetă a capei „răsfrîntă pe sofa", albul sidefurilor, portocaliul, negrul încheie spectacolul. După ce ochiul a trecut prin toate, pe rînd, în ultima odaie culorile se recompun şi se anulează: „ *E ultima în care apoi, zac / Culorile din fiece odaie* ". Dar e destul să contempli o clipă acest Alef al culorilor pentru ca ele să defileze din nou, distincte, pe dinaintea ochilor, într-un spectacol mereu luat de la capăt.

Poezia lui Leonid Dimov este totuşi mai mult decît acest joc de cuburi colorate. Mijloacele exterioare amintesc (cam prea de aproape!), cînd de Franţois Villon din (vorba lui Romulus Vulpescu) *Balada trupeşei Margot,* cînd pe Ion Barbu din *Riga Crypto, Isarlîc, Paralel romantic.* Cultura limbii poetice înlătură bănuiala de simplă imitaţie, Leonid Dimov nu mai este, la a doua carte, în faza căutărilor. El are un stil, are obsesii şi chiar ticuri de poet bătrîn, dat la rele! Versurile lui sînt de o moliciune caracteristică, mascînd lenea senzuală a cuvintelor: „ *Erau în ele fildeşii infante / Cu silfi de purpură jucînd în poante / Şi la poruncă, noile mantale / Cădeau la poale de infante goale. /Iar demoni cîntători cu feţe moapse/'Pofteau în muget la calde coapse / Vîslind din palpi, din limbă, din flagele / Să suie din adînc pînă la ele* ". Poetul pare a nu fi interesat decît de substanţa metaforică a cuvintelor, ocolind înţelesuri mai adînci, plăcîndu-i să le aleagă după scoarţa obrazului şi după carnea lor palpabilă şi vie, să le ducă la nas,, cu un gest de neîncredere, să le alunge cu scîrbă sau să viseze la ele. Claus cel bătrîn vorbeşte giganticei spălătorese în acest veritabil jargon villonesc: „*Spălătoreasă mea catifeiată, / Ai sfîrc albastru, ţîţa de*

agată. | In ochii tăi se oglindeşte-o mare / Nu zoile vopsire din căldare. / Ce purpurie buză, ce aleasă / Formulă-ncerci în gind, spălătoreasă. / Mă mută dar cu degetu-ţi, încet, /Să nu se-ncurce barba-n trepied/Ce stai aşa, de ce nu-mi împlineşti / Odată ruga, viperă ce eşti! | Rechin cu solzi din mări adinei adus. / Cotarlă pîngărită de-un tungus, / Nu vezi, ţi s-a clocit de scîrnăvie / Răscoapta ţîţă spartă-n carne vie, / A i ochii ştirbi, urdorile crestate / De viermi nătîngi rostogoliţi pe spate / Şi-n pintecu-ţi de ceară ruginie / Jivine oarbe latră a pustie ".

Ce este, totuşi, dincolo de cuvinte? Poetul priveşte în ocheanul său magic precum Claus, răsucit cu trepiedul său, în ochiul de catifea bătut în centrul uşii: *„Priveşte amuzat în amintire".* El a descoperit o formă de ubicuitate în nemişcare: ocheanul îi aduce tot ce doreşte, îngăduindu-i să se piardă în vise dulci sau amare, să plîngă şi să rîdă şi să moară. Orice poezie este o reverie lucidă purtată într-un spaţiu închis şi etern, unde toate devin posibile în fiecare clipă fără să fie decît iluzii, sînt şi nu sînt, se nasc fără să se nască, se succed deşi există toate deodată, se află distincte şi în acelaşi timp confundate într-o unică experienţă, aşa cum culorile se cuprind în spectrul solar.

Ce reprezintă „ascensiunea" din poemul ***în munţi?*** Poetul pătrunde într-un fel de rădăcină de vis a copilăriei unde se aude chemarea munţilor. Totul e aici delicat şi ideal: *„Deschide-vom portiţa / Vom da deoparte strugurii şi viţa, / Ca-n faţă-ne, cu zmeie şi oraşe, / Cu pietre tulburi şi aspide laşe / Cu geruri fulguite sub cristale, | să scoată munţii ţipete, la poale"* Călătoria începe în acest ton neverosimil de ilustrată în culori, *„cu trenuri roşii fluierînd gavote",* cu drumeţi şi animale de sticlă, cu elevi *„înveşmîntaţi de gală"* şi tramvaie fără linie. Sus, în pisc, aşteaptă *„marea dimineaţă",* o ţară de basme şi de fermecate locuri, pe unde trec în procesiuni cavaleri cu cap de vulpe şi domnişoare *„ cu toge pîn-la pulpe ".* Dar ea nu e decît un popas înaintea altui ţel, imposibil de explicat în cuvinte: *„Te leapădă de gînduri, de simţire* (recomandăpoetul) */Alungă liniştea din amintire, / Rămîi atît cit mai poţi să sui / In palida, dreptunghiulara zi / Ce ne aşteaptă peste gheaţa goală, /Puternică, pe cumpăna finală... ".* Acest ţel nu poate fi atins decît în singurătate şi uitare de sine: *„Sui-vom fiecare doar cu sine / Nimic din ce trecut-am nu vom ţine (...) / Tu uită tot, mă uită şi pe mine. / Uita-te-voi, de-asemenea. / Cu bine".* Poemul e o vîslire în loc, o iluzie a mişcării: ascensiunea nu e decît pretext pentru închipuire de a se lăsa în voia ei. Fiecare cuvînt desface, în juru-i, cercurile concentrice ale sugestiilor: poetul nu-şi poate depăşi condiţia de stare pe loc altfel decît dînd ascultare chemării visului. O dată căzut în starea de vis, toate lucrurile deyin cu putinţă, dar numai ca o amăgire, căci ele

n-au trup şi nu pot fi atinse. Piscul rămîne inaccesibil ca o goală nevoie a sufletului de puritate şi linişte nepămîntească: el străluceşte, sus de tot, în aerul invizibil al poemului.

Aceeaşi structură o are şi celălalt poem extraordinar din volum, *Turnul Babei:* dar ascensiunea de aici nu mai seamănă cu o plimbare veselă prin Alpi de poveste, ci, mai curînd, cu o traversare a infernului, a purgatoriului şi a paradisului dantesc. Poemul e tulburat de un mare sentiment al abisurilor fiinţei, de o spaimă bîntuind pe dinăuntru. *Turnul Babei* e însăşi existenţa umană, închipuită ca un „muzeu imaginar": poetul, care a rostit o invocaţie magică şi e condus de Urgoragal, ca de un nou Vergiliu, prin acest muzeu, află la fiecare cat şi o parte din viaţa lui. El rătăceşte prin săli moarte şi pustii sau pline de mumii familiare, vede tabloul straniu al unor existenţe de mult consumate, dar care s-au păstrat intacte prin miracolul consumării timpului. Destinul lui însuşi şi al umanităţii. Iubirile, eroismele, frica, oroarea, extazele, vrăjile, ura, se găsesc strînse Ia un loc în bolgiile acestui *„Turn Babei suitor, adus aminte".* Turnul este simbolul existenţei smulse din timp; urcîndu-l, poetul repetă această existenţă universală fără să ştie, el, care se crezuse un simplu spectator. Albeşte la tîmple, îmbătrîneşte, căci a adus cu sine, în acest imperiu mort, timpul, aşa cum fiul de împărat a fost însoţit de timp în ţara tinereţii fără bătrîneţe şi a vieţii fără de moarte, în partea cea mai de sus a Turnului, acolo unde *„ a şaptea treaptă / ştirbită, boantă, pas greşit aşteaptă",* veghează hîrcile, oasele, tristele sarcofage. Poetul se apropie de capăt devenit, în acest suiş, Urgoragal, identificat cu el.

Visul se curmă deodată şi *Turnul Babei* se goleşte de fantasme: *„ Şi clătinat rămas-a, ca un val, / Turn Babei gol, c-un semn: Urgoragal".* Smuls din puterea lui, poetul se pedepseşte, punînd un punct ironic rătăcirilor: *„Săreau nerăbdători peste zăplaze /Armate de licorni din anabaze, | Zburau nepăsătoare şi nubile | Peste obscurităţi, pterodactile, | Se furişau sub tufele de mure / Incluse In exod ardent, saure, | Copleşitor se revărsau din iurte / Imense spre zenit, găini de curte | Şi toate-n cor cotcodăceau speriate / La negre gospodine desenate / Pe ziduri, pe uluce, pe panouri / Ameţitor răsfrînte pe sub nouri, / întinse peste praguri, sub umbrare, / Copite de centaur centenare, | Lăsate-n densitate vişinie | Turn Babei să păzească pe vecie".* La Leonid Dimov, desprinderea ironică din mrejele lirismului e caracteristică: el e un poet adevărat, subtil, dar unul din aceia care visează cu ochii deschişi, fără să se lase pînă la fundul visului, unde colcăie monştrii în mîluri din care nu se poate ieşi.

(Contemporanul, nr. 12, 1968)

„Carte de vise"

Leonid Dimov este, şi în ***Carte de vise,*** un poet remarcabil. Ce semnificaţie au „visele" lui? Ilustratorul - Florin Pucă - a intuit bine semnificaţia aceasta, dînd desenelor o turnură sentimentală şi candidă. Oniricul lui Leonid Dimov este un sentimentalism, o visare cu ochii deschişi; poetul cade uşor în nostalgie şi deprimare; în „vise", el regăseşte starea de copilărie, în care totul pare posibil, în care asociaţiile cele mai neaşteptate se pot realiza.

Ceea ce este frapant este cum „visarea" transformă realul cel mai familiar. Lucrurile par alcătuite altfel, în jurul unei senzaţii, al unei viziuni particulare. Cea mai mare libertate a imaginaţiei evocatoare o întîlnim în ciclul 7 ***proze.*** Două din poemele acestui ciclu sînt, probabil, capodopere ale genului: ***Vîrcolacul şi Clotilda*** şi ***Lili şi densitatea.*** Nici real în fantastic, nici fantastic în real, maniera lui Leonid Dimov ar trebui definită ca o confuzie atît de perfectă a celor două planuri încît nu le mai putem percepe separat. Prima poezie este o idilă între o jucătoare de tenis şi un vîrcolac, de un farmec indicibil. Nu sîntem nici în natural, nici în supranatural, ci într-o zonă intermediară în care Clotilda şi Vîrcolacul comunică fără dificultate. Şi cîtă tandreţe, cîtă ironie, cîtă melancolie în neobişnuita idilă: *„Se tot lăsa o-ntunecime de vată / cînd, fără voie parcă, dmtr-o dată, / masiva jucătoare întinde palma peste masă, / iar firava labă veselă şi sticloasă, / albastră, a fiarei, într-o clipită l se cuibăreşte acolo, fericită. / Şi cum scînceşte animalul de bucurie, / un vîrf, ivind, de limbă purpurie / Şi rămîn amlndoi aşa, ca şi cum n-ar fi, / cu capetele-ntoarse la yolele sidefii l ce trec mirate-n mişcare centripetă / pe apa tot mai violetă. / Se-aud departe - rumbă, tango, song — / orchestre calme, numai alămuri şi gong".*

în ***Lili şi densitatea*** apare cu toată claritatea sensul acesta de visare sentimentală al liricii lui Leonid Dimov. Privind sau doar închipuindu-şi că priveşte cum o tînără Lili *(„corigentă-n ultima clasă, la română")* se urcă pe un acoperiş şi se dezbracă la soare, poetul se lasă în voia imaginaţiei sale: ca într-o pînză de Georges Braque, o pasăre, un uliu, zboară deasupra fetei lungite pe tabla fierbinte, într-un straniu dans erotic, de o frumuseţe tulburătoare: *„Mai are un metru, e chiar deasupra-i, iată, | cade pe albul pîntec de fată / frecîndu-şi ghearele de pielea catifeiată. / Şi-atunci, în sunetele unui instrument demodat / începe un loc ciudat: / rotindu-şi capul cizelat, ca-ntr-un deochi / uliul o priveşte pe Lili în ochi, / iar Lili, cu pupilele enorme de dor, | îl roagă, U imploră, şerpuitoare, / să facă o mişcare... l Dar ajuns în*

dreptul încheieturii, / oriunde trupul coteşte, / sub braţe, la coapsă, intre deşte, | zborul paserii cu ochi verzi | e-atît de iute c-o pierzi / Iar Lili saltă, se-nvîrte, ca o sfidează, /se arcuieşte, se contorsionează, | îşi trece printre coapse braţele a disperare, / ca să zboare uliul deasupra a tot ce are".

(Contemporanul, nr. 19, 1969)

„Semne cereşti" (rondeluri)

Treptat, după ***7poeme,*** s-a accentuat la Leonid Dimov ceea ce s-ar putea numi manierismul lui. (Nu dau cuvîntului sensul peiorativ; în definitiv, există o poezie manieristă cum există una sentimentală sau suprarealistă sau...). Un ochi atent l-ar fi putut întrevedea încă din volumul de debut, sau din cel imediat următor, deşi acolo predomina aspectul oniric şi fantastic; totuşi stilul baroc conţinea în germene maniera. Rondelurile intitulate frumos şi cam gratuit ***Semne cereşti*** denotă aceeaşi artă superioară a cuvîntului, ce atinge pe alocuri o perfecţiune aproape muzicală. Lipseşte însă lirismul profund, lipsesc marile metafore care înfloreau altădată pe cerul poeziei lui Leonid Dimov ca nişte jerbe scînteietoare. Spaţiul poetic n-a renunţat numai la vis, la aura de halucinaţie şi de mister: el a tras toată adînca perspectivă onirică într-un plan decorativ. Poezia a devenit caligrafică şi minoră. Imaginile par lucrate cu croşeta, zgîriate cu vîrful peniţei pe hîrtie, care însă nu ia foc!

,, O cit de greu privirea mea
străbate Prin spuza lucrurilor
dimprejur "

(Rondelul lucrurilor)

„ Zgomote dulci în
depărtare A t ir na,
ciucure, de gînd.
Pendule calme,
ascultînd Cum latră-n
zori prepelicare "

(Rondelul zgomotelor dulci)

Cu timpul, nu mai citim spre a înţelege, captivaţi doar de susurul delicat şi cristalin al vorbelor care ne picură în ureche o dulce, leneşă, cîntare: *„In toamna învelită-n fum, f Uşoare sfinte se-nflripă, / Mi-e ciudă că le văd acum | Pe fiecare c-o tiilipă. // Cum mă-mbiau într-un antum / Rondel, cînd, prinse de-o aripă, | in toamna învelită-n fum, / Uşoare sfinte se ridică. // Acum e-o seară arsă scrum, / Dar tot mai*

simt fior de-o clipă / Cind se-nfiripă galeş drum / Cu sfinte paseri care ţipă. | în toamna învelită-n fum "
(Rondelul fumului)

Leonid Dimov e un artist desăvârşit şi, din acest punct de vedere, ultima lui carte nu e cu nimic mai prejos decît celelalte. Dar nu m-am putut opri, citind aceste poeme de stil „rococo", şi cam seci în formalismul lor, să regret imaginaţia barocă, densă, păduratică, şi în acelaşi timp aeriană, suavă, **din** 7 ***poeme,*** fantasticul impenetrabil şi pitoresc din ***Carte de vise.***

(Contemporanul, nr. 29, 1970)

„Spectacol"

în ***Dialectica vîrstelor*** găsim cîteva frumoase vise lirice de felul celor care, cu ani în urmă, în ***Cartea de vise*** au făcut excepţionala originalitate a lui Leonid Dimov. Chiar dacă acum imaginaţia are mai puţină prospeţime, ea continuă să transfigureze pînă la halucinaţia onirică aceeaşi lume banală şi pitorească, de străzi mărginaşe ori curţi de mahala, de bîlciuri, tîrguri, odăi prăfoase, circuri, dughene ruinate şi tramvaie colorate, în ***Caleidoscop*** poetul îşi defineşte el însuşi universul hibrid, în care descrierea este o formă a sentimentalităţii, împiedicată' ironic şi să lăcrimeze de-a dreptul, dar şi să devină parodie. Gluma lui e blinda, domoală, tandră: „ *Domnilor,* să *se vadă: / E un morman de suflete prăvălit grămadă, | Dacă vreţi, într-o prăvălie | Plină de provii i şi prăfărie.. || Dar s-o mai slăbim cu onomatopeea / Şi să-nchidem odaia cu cheia / Căci, făcătorii de parodii, ' Dulci, altminteri, şi cilibii | credea-vor că voiam a răspunde, | Pe cînd noi folosim alte unde ' Mai albastre, mai dcmoale, / Cu sclipeci ţi rotogoale | Damaie dimineaţa: / iată că s-a terminat şi viaţa..".* Metoda acestor adorabile naraţiuni în versuri, în care tot realul visează şi visele au aparenţa realităţii, este declarată în ***Romanţ:*** *„M-ar: hotărît / Să scormonesc şi-n ce~i urît / Şi - va rog să mă credeţi - nu-i o poză, / N-o fac nici în poezie, nici in proză, / Ci într-un soi de descriere / La mijloc intre desen şi scriere, | Cu fel de fel de intruzii, că | Mă gîndesc să pară o muzică | Plină de anotimpuri şi de sfîsiere / Ca si cum m,-aş aşeza peste ere / Potrivit unei legi".* Dintre toate poemele, cel mai mult mi-au plăcut ***Baia*** şi ***Memoria acrobatului.*** întîiu! are structura unui vis în cerc în care revin, obsedant, două teme: colindarea străzilor unui oraş în pielea goală (cu inexprimabila sfiiciune ce se asociază de obicei unor astfel de reprezentări) şi căutarea fără succes a unui loc anume. Este o rătăcire, profundă şi graţioasă, prin arcanele unui real oniric, inteligibil şs absurd, calm şi

amenințător. Al doilea conține ideea de acrobație artistică, de joc periculos cu viața, într-un spectacol ce începe cu o înălțare prin cupola circului și se încheie cu o cădere vertiginoasă, în ambeie poeme, o frică obscură de moarte gîtuie fantezia liberă și aparent nonșalantă a poemului acrobat: „ *Cînd, uitlndu-mă-n jos, din înălțime / Am zărit străzile pline de-o mulțime / Care se-ndreaptă, fără grabă spre case; / Spectacolul se terminase, l într-adevăr, cupola circului era închisă, / Mia lumina, verzuie, o culisă / Plină de Arlechini și Colombine / Care se zgîiau către mine. / Oare - Doamne, ce spaimă mă cuprinse! - / între: o bilă, un cub, numai unu / 9, 81; 9, 81; 9, 81; 9, 81; 9, 81 | Numărul memorat încă din școală / Reprezentînd accelerația gravitațională, | Numărul cumplit și neînvins | care spulberă orice ins / Chiar înainte de a alunge la pămînt, / Hei, dar așezați-mi bilele care mai sînt! / Mai o bilă, mai un cub | Hei, Arlechin! / Hei, Beți Buh!".*

Culegerea recentă intituiată ***Spectacolul*** (și ilustrată frumos de Florin Pucă) este oarecum deosebită, deși nu în afara registrului știut al poeziei lui Leonid Dimov, cuprinzînd cîteva scurte poezii (aproape) copilărești, unele superbe. Ai fi tentat uneori să te gîndești la manierismul arghezian: „ *Există un lucru bine făcut / Dintr-un colorat început / Isprăvit cu numai gingășie. /Adică un fel de literă străvezie / Scrisă cumva pe obiecte. / N-are rotunjimi, nici traiecte / De vreo altă natură, / E o simplă figură / De stil / Reprodusă In facsimil / Pe tot ce s-a-ntîmplat / Să existe și nu s-a terminat".* Finalul acestei poezii intitulate ***Mantis religiosa*** (numele unei feroce insecte, Călugărița, căreia Roger Caillois i-a consacrat un eseu extraordinar) este însă enigmatic: „ *Printre coada șoricelului și albăstrele / - Căci ne aflăm în plină cîmpie - / Uite-o călugăriță vie / Uitată pe-o cracă. / Hai s-o lăsăm să treacă".* Ce legătură să fie între litera care înflorește pe lucruri dintru început, marcîndu-le ca o rună misterioasă, și avertismentul de la urmă? Arghezianismul stilistic e doar superficial, căci, în locul genezelor materiale ale poetului ***Mărțișoarelor,*** avem aici un manierism al suavității și transparenței. Nu *făcutul* arghezian e obiectul acestor faceri lirice, ci *nefăcutul* barbian, prenupțiile, așteptarea, nereal izarea. Leonid Dimov se amuză să conceapă niște pseudo-cosmogonii infantile, ciornele unui univers material sau vesperal, compozițiile unui Dumnezeu ce se preface că asistă la creație (și la poezie): *„Poate că numita poezie / E-o parte din sociologie. / Adică, soarele răsare / Și luminează vîrfuri de hotare / La orașe și la sate /Aduce un fel de intimitate / Tot către colțurile stingi. / De te face să plîngi / Și să dai fuga iute / La magazinele neștiute, / Ca să trăiești mai departe. / E însă o panglică ce desparte / Prezentul de trecut. /*

omână pos'

Lil *Scitul de-ncep* [X] & [a]W, mereu, | Pînă la Dumnezeu / Care, ,. - [t] , „„există, / Doar se preface că asistă / La neveste, cinase "[el]r [e] / La pl[ecarea] elevilor la şcoală, | La fărea de rost bucurie, / La iată l[a] bucătărie, / Şj. dacă-i mai oferi o taxă, / La sintaxă". /Contpoziţîe).* în ***Basm*** realul dimovian regresează în origini, regii ce trec pe Ia taraba negustorului magician *(„ din spatele terenului de Ia Moşi")* fiind invitaţi să intre cu tot alaiul în seminţele merelor domneşti: *„ Numai că la o tarabă | Mai lucitoare, mai nouă, / Alămie şi umedă de rouă, | O tarabă aşezată / Pe o platformă mai îndepărtată, / Au început să fie rînduite / Mere domneşti bine rumenite, / Iar negustorul înveşmîntat / In purpuri şi matostat / Mai făcea semn cîte unui împărat / ori domnitor / S-alerge la el, s-alerge de zor / Căci i-a găsit / Mărul potrivit / în care urmează a se stabili în seminţe / C-an nişte locuinţe... ".* Ca şi visele, basmele acestea lirice sînt numai aparent inocente, cu zmîngălituri şi culori copilăreşti. Sînt în fond crude şi anxioase, chiar dacă îmblînzite de un estetism graţios, coregrafic, poveşti despre viaţă şi moarte. Ludicul nu poate masca substratul existenţial, întrebarea înspăimîntată despre identitate: *„Aveam pomeţi de bronz lucrat, / Priviri aprinse, din tăciune, | Albastru, părul pieptănat / Mă prefăcuse iar în june. || Priveam un Ludovic mirat / Precum că e atît de mare: /Avea şi-un cline, îmbrăcat, / Al unsprezecelea se pare. //Privirile ne-au lunecat / Ca unse leneş, de-o unsoare / Pe luciul alb şi sacadat /AI paserilor zburătoare || Deasupra turnului, lăsat / Să fie semn de întrebare: //Eram un cîine^ un bărbat? / Ori Craiul însuşi la plimbare? " (Copertă).* Moartea este dtădată *(Socolă)* imaginată ca un examen, iar paradisul ca o curte de şcoală în care se plimbă admişii: *„Din amintiri - nici o urmă: /Dau examenul de pe urmă, / Cu nişte palide învăţătoare /Aduse, ad-hoc, din depărtare. / Precum acesta asemene / Mai dădusem examene / Dimineaţa la trezie, | La oboseală în seara tîrzie, / La cinci, la şapte / Ori chiar în miez de noapte. | Acum însă pe coridoare / Lunecau drăgostiri răcitoare, / Cu mărgele, cafeluri şi ţuici / Anume ca să-mi dea fiţuici / Şi să trec şi eu / In grădina lui Totmereu | Unde-nfloriseră caişii: / Acolo se plimbau admişii / Pe sub umbrare, mai dînd cu coatele, / Mărturisindu-şi unul altuia păcatele!".*

Uşurinţa fanteziei lui Leonid Dimov induce adesea în eroare. Multe poezii par simple evocări sentimentale - impregnate de dulceaţa obiectelor cotidiene, de zgomotele străzii şi ale casei, de un pitoresc vag balcanic - şi sînt în definitiv nişte parabole ingenioase ale morţii, vieţii, incertitudinii sau fricii. Autobuzul nocturn ori tramvaiul patru duc pe poet din margine în margine de oraş spre o ultimă margine,

într-un fel de cursă a destinului. Hora întinsă, dimineaţa între cinci şi şase, seamănă cu aceea din *De-a v-aţi ascuns*. Şi aşa mai departe. Arta poetică e, la rîndul ei, figurată evocator şi narativ, ba chiar ironic (poetul spune cu haz că *„ naraţiunea, ironia, imaginile glumeţe / n-au ce căuta în cadenţe"* fiindcă *„poezia ţine de esenţe",* însă el, năuc de felul lui, şi-a pierdut papucii şi a început să-i caute peste tot, tulburînd astfel orice ocupaţie serioasă, însă poezia aceasta, ca o casă deschisă tuturor, e locul unde se întîlnesc Vitruviu, Rococo şi Maldoror, cu alte cuvinte arhitectura, graţia şi insondabilul oniric; şi totodată o formă a aşteptării şi a visului niciodată epuizată. *Intersecţie* merită să fie citată în încheiere pentru splendidele ei sugestii, de romantică atmosferă, ca autodefinire lirică:

„ în casa noastră, deschisă tuturor,
Lui Vitruviu, lui Rococo, lui Maldoror,
Cu mobile stil alături de spătare
De jilţuri rupte şi de picioare
De scaune de bucătărie,
Erau aşteptate să vie
Şi chiar veneau, caleaşca după caleaşca.
Familii prietene, avide de-o ceaşcă
De vin alburiu, din acela necopt
Pe care-l serveam între şapte şi opt.
Veniseră toţi. Era zgomot mare -
îşi povestea viaţa flecare —
Iar noi ne furişăm printre perechi,
Mîngîindu-le pe obraji, trăgîndu-le de urechi,
Aşa precum sînt gesturile de prietenie
Numai că nu dădeam de cel care va să vie,
Cel care părea că este în fiecare,
Dar pieirea la prima apăsare
A sufletului cu degetul arătător....
încolo, casa era deschisă tuturor".

(România literară, nr. 21, 1979)

„Carte de vise"

Poet monocord, ca şi Al. Philippide, şi de la un punct înainte căzut în manierism, a fost Leonid Dimov (1926-l987), din opera căruia Editura *Eminescu* a tipărit recent în colecţia „Poeţi români contemporani" o culegere reprezentativă, pusă sub titlul unei plachete

din 1969: *Carte de vise.* Numele lui Leonid Dimov s-a impus aproape de la debut *(Versuri,* 1966), mai ales în legătură cu mişcarea onirică, lansată la sfîrşitul anilor '60 de el însuşi şi de D. Ţepeneag, şi încurajată de M.R. Paraschivescu prin suplimentul *Ramurilor* craiovene *(Povestea vorbei).* Cel puţin doi poeţi importanţi (Daniel Turcea şi Virgil Mazilescu) şi un romancier (Sorin Titel) au ieşit din această mişcare, repede reprimată de oficialitate. Motivul principal a fost caracterul principial suspect al unui discurs literar care era, cum spune L. Raicu, în prezentarea de pe coperta a doua a culegerii de azi, *„tot ce se poate închipui mai străin de un discurs al Puterii, al Autorităţii".* Manifestul „onirismului estetic" a apărut în 1967 în revista *Amfiteatru* (condusă pe atunci de Ion Băieşu şi G. Dimisianu) şi el proclamă ideea unei literaturi *„cu atît mai lucide şi mai desăvîrşite, cu cît se apropie mai mult de vis".* Mult mai tîrziu, cînd s-a putut din nou discuta acest subiect, Leonid Dimov va declara: *„ Eu vreau să creez - treaz fiind - un vis real. Visul oniricilor nu este subordonat dicteului automat, ci este o încercare de a ajunge la un nou clasicism"* (1983). Oarecum izolat în generaţia sa, ca şi în aceea împreună cu care s-a afirmat, Leonid Dimov a influenţat, în afară de poeţii deja menţionaţi (la care trebuie adăugat Emil Brumaru), şi pe unii dintre optzecişti, îndeosebi pe Mircea Cărtărescu. Cel mai sugestiv portret al poetului l-a schiţat Gheorghe Grigurcu în *Teritoriu Liric* (1972): *„ Vorbeşte tacticos, hiperprotocolar, cu gesturi rotunde, învăluit în ample rotocoale de fum. Mustaţa răsucită, «barbiana», precum un melc, e şi ea o simbolizare a răbdării. Dar cînd urmăreşti ochii sfredelitori, micşoraţi în intensitate, mai curînd vioi, decît contemplativi, vezi că trădează pofta de lucru. Nasul ascuţit ca o unealtă ţine de aceeaşi predispoziţie a meşteşugarului. Poetul are un vag aer vesperal, pare a fi străbătut de uşoare frisoane, necurmat, strîngîndu-se imperceptibil în veşminte reale ori prezumate. Omul constituie o poartă neobişnuit de ademenitoare spre lirismul său, drept care ne-am permis a-l evoca ".*

Originalitatea incontestabilă a lui Leonid Dimov este o condensare a celor mai diverse înrîuriri, cum ar fi Ion Barbu (tăietura rece-abstractă a cuvîntului), Macedonski (rondelurile), Arghezi (plasticitate), Minulescu (exotism, teme), G. Călinescu (fabulosul lucrurilor banale), Emil Botta (histrionismul), Şt. Aug. Doinaş şi Radu Stanca (baladescul, medievalităţile), Anton Pann, Al. Philippide şi alţii. Poetul este un artizan superior lucrînd pe materialul friabil şi vaporos al visului. El izbuteşte să împace, într-un mod desăvîrşit, două înclinaţii opuse ale spiritului liric: una spre meşteşugul minuţios,

scrupulos şi exact, şi alta spre jocurile imaginaţiei libere, petulante, sofisticate. Este deopotrivă un voluptuos al materiilor pitoreşti, exotice, luxoase, rarissime şi un fantezist al derizoriului şi domesticului, aproape mereu cu o notă umoristică *(„meduze roze gătite cu cimbru").* Lirismul său metronomic şi prozodic stăpînit permite largi volute ale unei imaginaţii bete de ea însăşi. Aceste „contradicţii" au ca rezultat un baroc al motivelor şi al substanţelor. Onirismul lui Leonid Dimov este unul bine temperat.

Formula poetică a lui Leonid Dimov a apărut deplin constituită aproape de la început, dacă nu numaidecît în *Versurile* din 1966, în orice caz în *7 poeme* din 1968. Capodopera lui este volumul *Carte de vise* din 1969. Ceea ce Leonid Dimov a tipărit ulterior (cu o menţiune pentru rondelurile din *Semne cereşti)* continuă a se nutri din acelaşi spirit nesăţios, dar veşnic treaz, însă alunecînd brusc într-un manierism fără speranţă. Marile resurse ale poetului par a-se fi epuizat după primul jet liric. Dar acesta a fost excepţional de puternic şi face din Leonid Dimov unul din cei mai de seamă poeţi români contemporani.

însuşirile majore se văd bine în cele 7 *poeme,* în viziunile hipnagotice ale *Cărţii de vise* şi în cele 7 *proze* din cea de-a doua secţiune a acestui din urmă volum, în acestea se găsesc cîteva poeme antologice. *Istoria lui Claus şi a giganticei spălătorese* hiperbolizează atît domesticitatea (boltita cameră năpădită de aburi şi clăbuc în care se află trepiedul pe care stă Claus, cu barba înşurubată în podea), cît şi exoticul *(„afară-s viscole şi eschimoşi").* Claus este un mitoman ingenuu, capabil-bă închine uriaşei lui tovarăşe de viaţă un splendid encomium, cu accente de *Cîntare a CîntărUor,* dar şi argheziene blesteme, mustind de ranchiună ca un burete. Năzăririle lui Claus ar merita să fie psihanalizate. Femeia gigantică, la fel cu mulatra din *Vis cu institutoare,* este, desigur, o reminiscenţă baudelairiană. Substratul erotic este absolut evident mai ales în 7 *proze,* veritabile^viziuni sexuale, intense, şocante şi totodată pline de delicateţe. Dacă *Jeny şi cei patru sergenţi* conţine o notă de umor, *Lili şi densitatea* este o mostră de voyeurisme, în care Lili, eleva corijentă în ultima clasă, primeşte, pe un acoperiş încins, vizita intimă a unui uliu. Motivul este acela mitologic al Ledei .cu Lebăda. Dansul sexual al cuplului femeie-pasăre constituie o mare performanţă poetică, şi dacă aş avea spaţiu, l-aş reproduce integral. Fineţea sentimentală domină cuplul format de tenismena Clotilda şi de Vîrcolacul care-şi uită de sine, cu lăbuţa în palma fetei, scoţînd de fericire „o limbă purpurie".

Cam aceleaşi motive se găsesc şi-n celelalte „vise". *Vis cu licorn* descrie o iniţiere şi un sacrificiu O fecioară este condusă spre a fi dată

pradă licornului (a se observa schimbarea de sex a mitologicului animal), împrejurul licornului robotesc vesele o mulţime de fete, care umplu bucătăria. Şi ele au fost „sacrificate" cîndva. Domesticul e o dimensiune curentă în aceste fantezii mitologice ale lui Leonid Dimov. iar bucătăria (ca şi la Emil Brumaru) este un spaţiu sacru, in *Vis cu bufon* avem o cofetărie fabuloasă, descrisă prin prisma infantilă, oarecum asemănătoare cu aceea din romanul autobiografic *Aproape noiembrie* al lui Florin Mugur, în proximitatea baladelor lui Doinaş se situează *Vedeniile regelui Pepin.*

Un loc central îl ocupă în poezia lui Leonid Dimov amplu! poem *Turnul Babei,* veritabil triumf estetic al spiritului baroc. Sorgintea este philippidiană. Poemul înfăţişează o călătorie iniţiatică în interiorul spiralat al acestui turn al civilizaţiei, în inima căruia se ascunde miticul şarpe Uroragal. Similiepicul slujeşte unui răsfăţ colosal de materii reale şi imaginare. Mircea Cărtărescu a avut cel mai mult de învăţat din enumerările, din listele, din nomenclatura acestui poem, pe cît de gratuite, pe atît de inventive lexical. Leonid Dimov este un puternic creator de substantive. Ion Caraion a examinat din acest unghi pe Bacovia. Leonid Dimov i-ar fi oferit un material infinit mai bogat. Călăuza poetului în turn este cînd un *„albastru meşter",* cînd o *„vedenie pocită".* Turnul figurează un univers ermetic şi fără sens. Uşile sînt zăvorite, balamalele lipsesc, porţile au cifruri pironite în cuie. Lumea din turn, deşi distribuită pe etaje, stă de-a valma, claie peste grămadă. Turnul este un capharnaum, metafora probabil cea mai semnificativă pentru universul material şi moral sfărmat a! lui Leonid Dimov.

Lucidă şi fantasmagorică, operă de meşteşugar opioman, bîlci al deşertăciunilor şi al voluptăţilor, inepuizabilă lexical şi monotonă stilistic, domestică şi exotică, stăpînită de un duh balcanic, antonpannesc, în pofida geografiei şi istoriei ei fără frontiere, poezia lui Leonid Dimov este una din cele mai vii expresii ale barocului din întreaga noastră literatură.

(România literara, nr. 36, 1991)